

Formar part de la Comissió de la Dignitat, constituïda el gener de 2001 per a la recuperació de la memòria històrica i que el seu primer objectiu és el de la recuperació de tots els documents catalans i valencians¹ segrestats a Salamanca (alguns ja retornats i altres a punt de ser-ho als seus legítims propietaris o hereus) m'ha permès conèixer víctimes de la repressió franquista que van patir en pròpia pell l'espoli del seus papers o dels seus pares. A través d'aquest coneixement, he copsat que la restitució no serà suficient per a que puguin fer les paus amb el passat però que és un primer pas.

El passat dia 9 de març el cartellista republicà Carles Fontseré va complir noranta anys. Tot el material del seu estudi, incloent bona part dels seus cartells, va ser requisat i està encara avui a Salamanca. Desitjo llarga vida a Fontseré, però no ens podem permetre que ell i persones com ell no gaudeixin des d'ara mateix del que és seu i corrin el risc que no s'estigui a temps de fer-los justícia. Com a tants amb qui ja no s'hi és.

¹La Comissió de la Dignitat treballa al Principat i a València

SOCIETAT

75 Anys de la proclamació de la II República

Pere Font

PRIORITAT A LA CULTURA I L'ENSENYAMENT

El 14 d'abril d'enguany s'han complert 75 anys des que els partits d'esquerres, guanyadors de les eleccions municipals del dia 12, van instaurar la II República Espanyola. La monarquia, amb el suport dels partits de dretes, quedava escapçada en marxar a l'exili italià el rei Alfons XIII. Amb gran esperança s'obria un nou període polític democràtic ple de expectatives, però també d'incerteses. El nou règim tenia com a prioritats més urgents: reduir l'ancestral analfabetisme (12 per cent a Sabadell), construint nous grups escolars; obrir la cultura a tots els nivells i sortir del tercermundisme sanitari. Entre 1931 i 1936 Catalunya va viure un dels períodes més fèrtils i de més autogovern. Sabadell i els seus ciutadans ho van viure de manera participativa i estones entusiasta. La lluita partidista, sovint fratricida, i finalment el cop d'estat franquista, tallaria l'esperança d'una època millor.

Des d'un punt de vista del fet cultural, hem considerat oportú recopilar una sèrie de dades sobre l'adveniment de la II República que els autors sabadellencs han publicat:

"BREU HISTÒRIA DE SABADELL". ANDREU CASTELLS 1980

"A Sabadell la Coalició Republicana va obtenir la majoria, la Coalició Dinàstica les minories, el Bloc Obrer i Camperol (BOC) no va arribar al quòrum i Feliu Gambús Guarro, que es presentà com independent, només va obtenir divuit vots. Dos dies després, el 14 d'abril de 1931, a quarts de quatre de la tarda, els homes del Círcol Republicà Federal proclamaven la República des del balcó de l'Ajuntament, i foren aquests homes, després units amb ERC, que es llençaren a la tasca constructiva de reorganitzar els serveis de la ciutat. Amb sigles i xifres, la Corporació municipal foren els següents:

CRF: 10 regidors; CRF (d'Estat Català): 2; CRF (de la Creu Alta): 1; ERC: 2; RADICALS: 5; LLIGA (amb monàrquics): 13.
Va ser escollit alcalde Salvador Ribé (CRF)

"Amb la República i la Generalitat, aprovant-se l'Estatut molt retallat, el 9 de setembre del 1932, es va reorganitzar l'administració i la justícia, es prengueren mesures beneficioses sobre l'economia —una economia amb un estat similar amb el que ara connectem: una persistent devaluació de la pesseta, una immutable fuga de capitals i una manca de mercat dels productes tèxtils—, s'encarrilaren els conflictes socials —vacances pagades des del 1932 i algunes millores socials— i es crearen, sobretot, institucions de cultura, perquè els homes del CRF creien fermament que per ésser veritablement demòcrates s'havia de ser conscient de tots els actes.

"Així s'havia de recuperar el temps perdut i calia fer escoles, moltes escoles. Calia racionalitzar la cultura creant una Escola Nova Unificada; calia crear guarderies —que promocionà la Lliga Laica Femenina—; calia un Servei d'Orientació Professional i un Laboratori Psicotècnic eficient; una Escola-jardi Decroly, pels infants subnormals; una Escola de Muntanya; un Institut-Escola d'Ensenyament Secundari; un Institut Obrer, on poguessin cursar batxillerat les classes populars subvencionades per l'Estat pel sosteniment familiar; una Escola Central d'Idiomes; una Escola del Bosc, a Can Feu. Els projectes van proliferar i podem afirmar que

quasi tots es portaren a terme, almenys durant la guerra. No havia passat un mes de la proclamació de la República que l'Ajuntament de Sabadell ja va demanar al "Ministerio de Instrucción Pública" més escoles primàries perquè encara teníem, si fa no fa, les mateixes escoles estatals que el 1857, quan érem 13.945 habitants contra 45.992 del 1931. Sabadell aquest any posseïa un cens escolar de 8.750 infants dels quals només tenien accés a la cultura 5.381 entre escoles oficials i privades. Malgrat el fort laïcisme de la República, l'Ajuntament va continuar subvencionant les escoles religioses per tal que es mantinguessin el màxim de matrícules.

"La tasca cultural de l'Ajuntament de Sabadell va ser molt notable i va quedar reflectida en les publicacions de la Comissió de Cultura: "El problema de l'Ensenyança Primària a Sabadell"; "El llibre de la Llei i de la Ciutadania" i els "Elements d'Història de Sabadell", els dos darrers distribuïts gratuïtament a tots els infants de la ciutat (...) Malgrat el 12 per cent d'analfabets, el món cultural va tenir un notable auge. La vida cultural i artística era intensa, principalment a l'Acadèmia de Belles Arts. A la ciutat es publicaven els periòdics: "Revista de Sabadell", "Diari de Sabadell", "El Radical", "El Federal", "La Ciutat", "El Poble " i "Vertical" .

"AMB LA CIUTAT A L'HORA DEL RECORD". JOSEP TORRELLA 1983

"L'escola estatal era la cendrosa de l'ensenyament primari; i això devia donar-se a Sabadell com a tot arreu. La Comissió de Cultura del primer Ajuntament republicà va preocupar-se de seguida per augmentar considerablement el nombre d'escoles i perquè les noves fossin totes graduades en lloc d'unitàries com encara n'hi havia. I va adquirir terrenys per a l'erecció de grups escolars. Per altra part, l'Ajuntament republicà prestava atenció als mestres i els tenia assignada una paga complementària, no pas menyspreable, en atenció a una major dedicació que se'ls demanava (...) El regidor Salvador Sarrà Serravinyals aconseguí que la Generalitat dotés Sabadell amb el primer Institut-Escola de segon ensenyament que es creava fora de Barcelona. S'instal·là al pis de l'edifici de l'Escola Pia i tingué el nom de "M.B.Cossiò". Era un centre que encara avui recordem amb veritable estima els qui en van ser deixebles. Obeïa a una concepció molt altra que l'institut a l'ús. Tendien a una formació global i humanística. Les tècniques pedagògiques rebutjaven la rutina i la memorització. Sarrà obtingué que hi fos posat com a director un sabadellenc, el lletrat i escriptor Lluís Casals; i uns altres sabadellencs entre el professorat: Miquel Carreras, Miquel Crusafont, Joan Morales, Antoni Forrellad, Ricard Marlet, Josep Vives, Adolf Cabané. Tots joves, d'una joventut rica en maduresa intel·lectual".

"SABADELL AL SEGLE XX". ESTEVE DEU, JORDI CALVET, MARTÍ MARÍN, JOAQUIM SALA-SANAHUJA. EUMO EDIT. 2000.

De l'apartat: "Pensament i producció cultural", a cura d'en Quimet Sala n'hem extret el següent fragment: "Miquel Carreras és, sens dubte, l'home d'aquest moment (1931). Si fins aleshores havia romàs tancat a les golfes de la Casa de la Ciutat, on reorganitzava en silenci l'Arxiu Municipal, ara passa a tenir un paper més actiu en la política cultural de l'Ajuntament. Aquesta actitud de col·laboració amb les noves iniciatives republicanes suscitarà amargues crítiques dels seus amics situats en l'òrbita de la Lliga, especialment de Joan Llonch i Salas, el mecenes dels "dillunsos", que el veu ara com un "xicot" enganyat, esgarriat. És un indicatiu del canvi d'actituds ciutadanes, i sobretot del descrèdit dels valors que fins aleshores havien guiat el món cultural sabadellenc: una certa solidaritat ciutadana i essencialment una gran tolerància, malgrat les polèmiques personals i les discrepàncies que hi ha hagut —sobretot entre el sector "localista" dels "dillunsos" i el sector "cosmopolita", l'anomenada Colla de Sabadell — (...) la proclamació de la Segona República, el 14 d'abril de 1931, va trobar desprevinguda el gruix de la plana intel·lectual sabadellenca. Els anys de la dictadura, comptat i debatut, havien estat per a ells anys de formació, tranquils i plàcids, en què el rerafons inevitable de confrontacions i conflictes havia estat falsejat per una "pax romana" ambivalent. Dies abans de les eleccions, Francesc Trabal negava en un article al "Diari de Sabadell" que aquells comicis es

poguessin convertir en un plebiscit sobre la desaparició de la monarquia. Que el gran canvi de sistema de govern es pogués produir de la nit al dia, com va ser, era cosa que ben pocs es podien imaginar. És natural, en conseqüència, que aquest nou paisatge polític que descorre la República provoqui desorientació. En una carta citada per Andreu Castells, del maig de 1931, que Miquel Carreras escriu al seu amic Marçal Pascuchi, el pensador expressa la sensació vertiginosa que aporta el canvi de règim: "S'obren tant els horitzons que maregen. Tota la nostra generació, que la Dictadura (d'en Primo de Rivera) va tenir temps de modelar, perquè ens va agafar el punt de formació de l'home, deu sentir aquest mareig. Tenim els pulmons estrets i cal que respirem en silenci per ampliar-los abans de cridar"

De les eleccions municipals del diumenge 12 d'abril de 1931 en sortia la victòria republicana i la proclamació del dimarts dia 14. Cal recordar que les dones encara no tenien dret a vot i que dels homes, tan sols els majors de 23 anys. L'efemèride es commemora arreu amb actes culturals i populars; entre molts d'altres, destacar el curs: "Ara fa 75 anys. De la Segona República a la Guerra Civil", dirigit per Àngels Casanovas i Jordi Rovira, que durant març i abril ha promogut l'Obra Social de Caixa Sabadell. Hi han participat especialistes com: Joan Culla, Borja de Riquer, Jordi Casanovas, J. Me Figueras, Hilari Ragner, J. Me Solé i Sabaté, Ferran Sánchez i Joan Monclús. Tal i com es diu en l'anunci del curs: "La major part de les forces democràtiques i de les administracions coincideixen en el compromís de reivindicar el permanent coneixement i la revitalització de la memòria històrica, com a instrument per entendre què succeí i per refer no només la macrohistòria sinó també els milions de microhistòries, sovint injustament oblidades per ambdós bàndols".

